

ҚР Бюджет балансы

ҚАЗАҚСТАН
ҚАРЖЫГЕРЛЕР
ҚАУЫМДАСТЫҒЫ

АССОЦИАЦИЯ
ФИНАНСИСТОВ
КАЗАХСТАНА

2024 жылғы қаңтар-қыркүйек қорытындылары

Кезеңнің негізгі тенденциялары

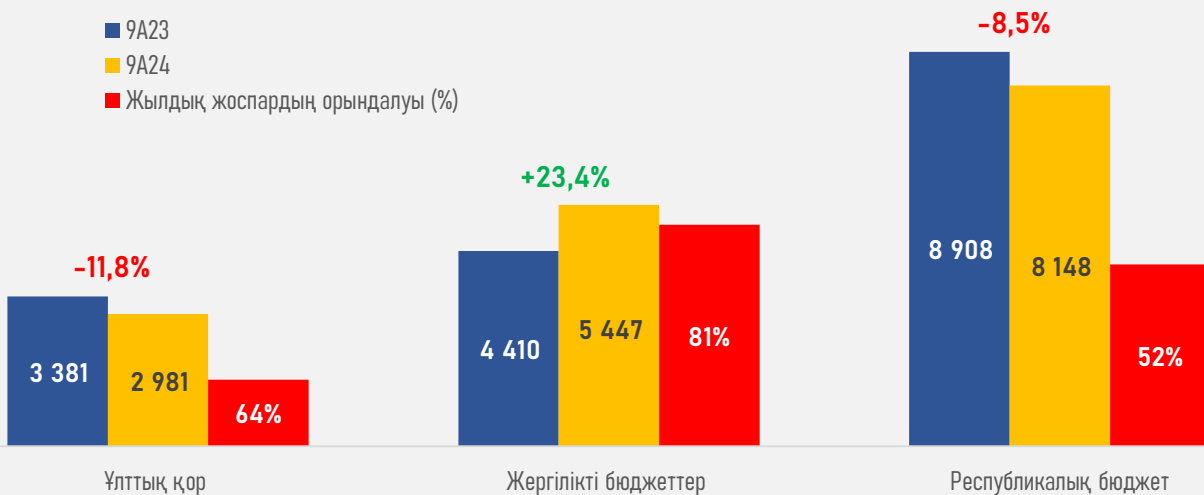
- 2024 жылы нақты салық алымдарының жоспарлы көрсеткіштен елеулі ауытқуы Ұлттық қордан қаражатты алып қоюды едәуір ұлғайту (тікелей және жанама алып қоюлар 76,1 трлн абсолютті рекордты құрады), мемлекеттік бюджет тапшылығын кеңейту (73,6 трлн-ға дейін), Салықтардың жалпы алымдарын қайта қарау (-73,1 трлн) қажеттілігін көрсетті фискалдық саясатта түбегейлі шаралар қабылдау.
- Жылдың төрттен үш бөлігінен өткен кезде салық алымдары бойынша жоспардың орындалуы ҰҚ-да 64%, РБ-да — небәрі 52% құрады. Абсолютті мәнде олар 73,0 трлн және 78,1 трлн құрады, бұл жоспарлы көрсеткіштен 70,6 трлн және 72,6 трлн төмен, ал өткен жылдың сәйкес көрсеткішімен салыстырғанда 70,4 трлн және 70,8 трлн теңгеге төмен.
- ҰҚ-дағы құн негізгі құлдырау мұнайдың төмен бағалары және оны өндіру деңгейінің тоқырауы аясында ҚҚС (-7470 млрд) және КТС (-7160 млрд), ҚҚС қайтару және аванстау аясында РБ-да ҚҚС (-7519 млрд) және КТС (-7209 млрд) бойынша байқалады өткен жылы (тәжірибе жыл соңындағы түсімдер жоспарын орындау үшін қолданылады) және экономикалық өсудің жалпы баяулауы (4,9-дан 4%-ға дейін).
- РБ-да ҚҚС шешуші рөл атқарады (барлық салықтардың 44%) және оны қайта қараусыз өзін-өзі қамтамасыз ету өте қиын болады. Мысалы, ХВҚ ҚР-ға ҚҚС көтеруді бірнеше рет ұсынған. Бұл ретте КТС дифференциациясы және бірқатар жеңілдіктердің жойылуы РБ елеулі тапшылығын жаба алмайды (қосымша түсімдерді бағалау ~ 71,3 трлн).

- Онымен бірге жергілікті бюджеттерге (ЖБ) салық жинаудың елеулі өсуі олардың РБ-дағы жетіспеушілігін өтемейді, бұл ҰҚ-дан тікелей алып қоюды ұлғайту қажеттілігіне әкелді (жоғары қаралған — 3,6 трлн-дан 5,6 трлн-ға дейін) және мемлекеттік қарыздың жоғары тартылуына (бұрын соңды 5,4 трлн-ға қарсы 4,9 трлн).
- Салық түсімдерінен асатын ҰҚ-дан ірі алып қоюлар оның активтерін 2029 жылға қарай 1 100 млрд-қа дейін жеткізу міндетін қиындатады, оның активтерінің тек инвестициялық табысы тәуелділігін анықтайды. Ағымдағы жылы қор нарықтарының өсуі, жоғары мөлшерлемелер және валюталық қайта бағалау есебінен инвестициялық табыс жоғары — ~72,8 трлн болып қалыптасты, бірақ нарықтардың құбылмалылығына байланысты ол тұрақсыз.
- Егер салық алымдары төмендеген болса, онда шығыстар (РБ+ЖБ) тұрақты түрде өсуде: МБ шығыстары 9,3%-ға немесе 72,0 трлн-ға — 723,5 трлн-ға дейін өсті, кіріс бөлігі 24%-ға немесе 74,5 трлн-ға асып түсті (бағыттар бойынша РБ және ЖБ шығыстарының динамикасы төменде қараңыз).
- ӘМСҚ-ға түсетін түсімдер мен оның шығыстары бойынша қатты теңгерімсіздікті жеке атап өткен жөн (70,8 трлн) 9А24 үшін 71,4 трлн сомасына (РБ-дан жабылады), бұл медициналық ұйымдар алдында көрсетілген қызметтер үшін төлемдердің кешігуіне әкеледі және көбінесе МӘМС бойынша мемлекет тарапынан жоғары жүктемеге байланысты (мемлекет 16,2 млн сақтандырылушының 86%-ға төлейді).
- Мемлекеттік қарыздың жоғары тартылуы аясында оған қызмет көрсету және өтеу шығындары да (3,7-ден 4,3 трлн-ға дейін), сондай-ақ оның жалпы көлемі де (730,6-дан 32,2 трлн-ға дейін) өседі, бұл мемлекеттік қаржының ұзақ мерзімді тұрақтылығына және егеменді рейтингтерге (мыс., Fitch-тен) теріс әсер етеді.

Ел бойынша салық түсімдері *

млрд теңге

■ 9А23
■ 9А24
■ Жылдық жоспардың орындалуы (%)

Салық түсімдерінің кеңейтілген құрылымы

* Деректер көзі: ҚР Қаржы министрлігінің сайты

© Қазақстан қаржыгерлерінің қауымдастығы, 2024

Бағыттар бойынша мемлекеттік бюджет шығыстары (РБ+ЖБ)*

Республикалық бюджет

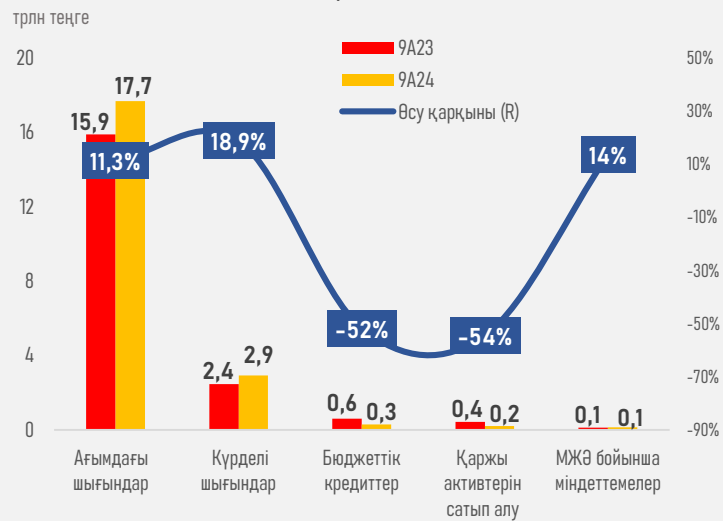

Жергілікті бюджеттер

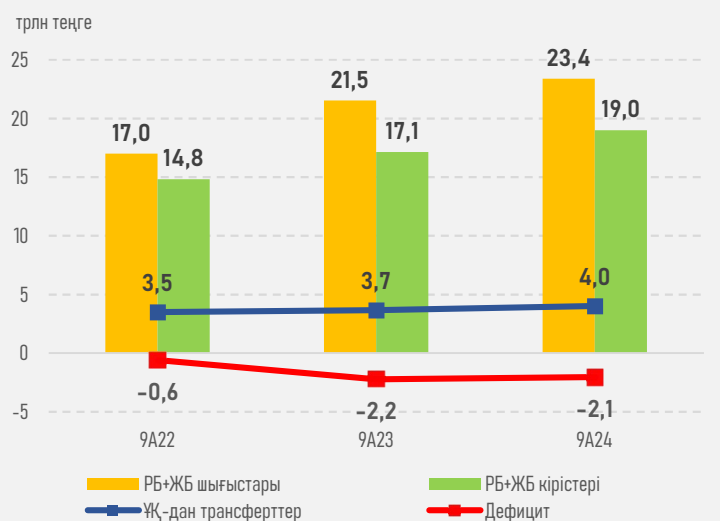

Шығыстардың жіктелуі және бюджеттік баланс

Мемлекеттік бюджет шығыстарының экономикалық сыныптамасы

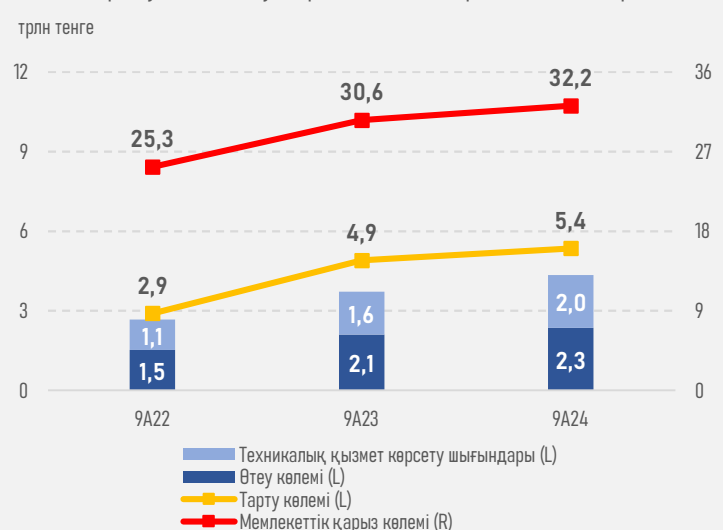

Мемлекеттік бюджет балансы

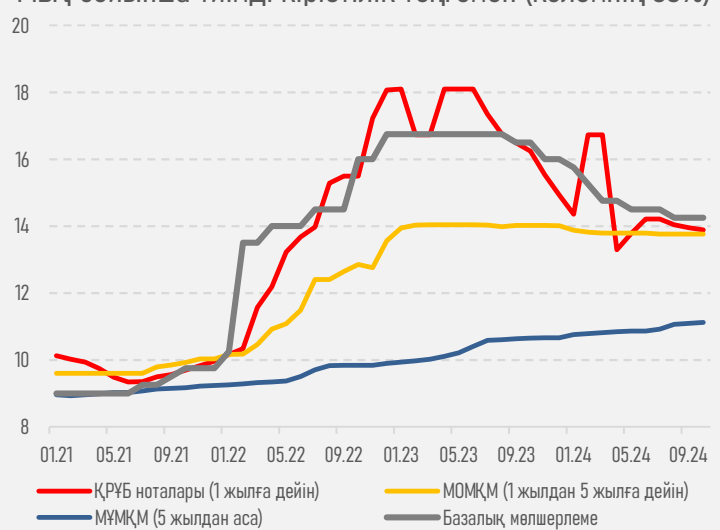

МБҚ бойынша тапшылықты қаржыландыру және кірістілік

Қызмет көрсетуге және өтеуге арналған шығыстар, мемлекеттік борыш көлемі

МБҚ бойынша тиімді кірістілік теңгемен (көлемнің 83%)

* Деректер көзі: ҚР Қаржы министрлігінің сайты

© Қазақстан қаржыгерлерінің қауымдастығы, 2024

Резюме

Салық алымдарының құлдырауы кезіндегі шығыстардың орнықты өсуі Ұлттық қордан қаражатты алып қоюды ұлғайту қажеттілігіне әкелді (олар келесі жылы да жоғары болып қалады – Т5,3 трлн), қарыз алулардың ұлғаюына және мемлекеттік қарыздың өсуіне әкелді.

Сонымен бірге, Қаржы министрлігінің еурооблигацияларын жақында қайта қаржыландыру (алдыңғы қарызды өтеу үшін 1,5 миллиард доллар жаңа мемлекеттік қарыз тартылды) баға шарттары бойынша өте сәтті болды.

Республикалық бюджеттің созылмалы тапшылығын теңестіру және оның өзін-өзі қамтамасыз етуін қамтамасыз ету үшін жаңа Салық кодексінде неғұрлым түбегейлі шаралар, сондай-ақ бюджеттік тәртіпті жақсарту қажет болады. ҰҚ-дан нысаналы трансферттерді шектеу және оларды кепілдендірілген трансферттермен ұқсастығы бойынша Парламентпен келісу (2 трлн-нан аспайды), сондай-ақ мемлекеттік меншікті Ұлттық қорға сату практикасын тоқтату маңызды шарт болып қала береді.

Естеріңізге сала кетейік, бюджет шығыстары мен мемлекеттік қарыз деңгейінің басқарылуы мен болжамдылығы макроэкономикалық жағдайлардың, оның ішінде инфляциялық процестердің тұрақтылығы, экономикада ұзақ мерзімді пайыздық мөлшерлемелерді қалыптастыру, сондай-ақ елдік тәуекел-сыйлықақылар мен тәуелсіз рейтингтік бағалаулар үшін маңызды мәнге ие. Тиісінше, Ұлттық қордан қаражаттың жоғары және болжанбайтын алынуы экономикадағы жиынтық сұранысты арттыра отырып, мемлекеттік шығыстар мен тұтынудың өсуі арқылы экономиканы қызып кетеді.

Айта кетейік, келесі жылы Қаржы министрлігі еурооблигациялардың кезекті жоғары көлемін 2,5 млрд долларға өтеуге мәжбүр болады. Мұнай бағасының төмендеуін, бюджет балансының нашарлауын, теңгенің байқалған әлсіреуін және Трамптың протекционистік саясатын жүргізуіне байланысты Федрезервтің жоғары ставкаларды сақтау қажеттілігін ескере отырып, 2024 жылғы қазан айындағыдай (АҚШ-тың 10 жылдық мемлекеттік облигацияларына+88 б.п.) бірдей елдік тәуекел-сыйлықақыны сақтау оңай болмайды.